

Prof. Dr. JÓZEF KOFFLER (Lwów).

TEORJA MUZYKI I KOMPOZYCJI.

(Ciąg dalszy)

III.

We Francji i Włoszech używa się zamiast liter zgłosek:

do = c
re = d
mi = e
fa = f
so = g
la = a
si = h

Nazywamy to **solnizacją** i uwzględnia się ją w nauce śpiewu.

Tony pochodne zależne są co do nazwy od tonów zasadniczych t. zn. nazywamy je jako podwyższone lub obniżone tony zasadnicze. W rzeczywistości są one jednak całkowicie niezależne i samoistne. Tony pochodne powtarzają się odpowiednio we wszystkich oktavach. Wystarczy więc omówić ich nazwy w obrębie jednej oktawy.

Według każdego tonu zasadniczego można nazwać jego ton sąsiedni wyższy (na fortepianie sąsiedni wyższy klawisz). W mowie wyraża się to przez dodanie zgłoski **is** do litery tonu zasad-

niczego. A więc dla c podwyższenie (to znaczy ton sąsiedni wyższy) jest *cis*, dla d-*dis*, e-*eis*, f *fis*, g-*gis*, a-*ais*, h-*his*.

Podwyższeniom odpowiadają obniżenia. Według każdego tonu zasadniczego można nazwać jego ton sąsiedni niższy (na fortepianie sąsiedni niższy klawisz). W mowie wyraża się to przez dodanie zgłoski **es** do litery tonu zasadniczego. A więc dla c obniżenie (to znaczy ton sąsiedni niższy) jest *ces*, dla d-*des*, e-*es*, f-*fes*, g-*ges*, a-*as*, (nie *aes*) h-*b*, nie *hes*).

Prócz zwykłych podwyższeń i obniżeń w użyciu są podwójne podwyższenia i obniżenia. W takim wypadku wstawiamy ton sąsiedni wyższy od podwyższonego dla tonów podwójnie podwyższonych i ton sąsiedni niższy od obniżonego dla podwójnie obniżonych. Podwójne podwyższenie wyraża się przez dodanie podwójnej zgłoski *isis* do litery zasadniczej, zaś podwójne obniżenie przez dodanie podwójnej zgłoski *eses*. A więc od c-*cisis*, *ceses*; d-*disis*, *deses*; e-*eisis*, *eses*, f-*fisis*, *feses*; g-*gisis*, *geses*; a-*aisis*, *asas* (nie *ases*); h-*hisis*, *heses* (nie *bes*!).

W obrębie oktawy wykazują nasze instru-

menty klawiszowe tylko 12 klawiszów. Na nich to mieszczą się te 35 tonów. Pierwszy klawisz, który przeznaczony jest dla tonu *c*, daje nam również *b* i *deses*;

drugi klawisz :	<i>cis, des, hisis;</i>
trzeci „	<i>d, cisis, eses;</i>
czwarty „	<i>dis, es, feses;</i>
piąty „	<i>e, disis, fes;</i>
szósty „	<i>f, cis, geses;</i>
siódmy „	<i>fis, eisis, ges;</i>
ósmo „	<i>g, fisis, asas;</i>
dziwiąt „	<i>gis, as;</i>
dziesiąt „	<i>a, gisis, heses;</i>
jedynast „	<i>ais, b, ceses;</i>
dwunast „	<i>b, aisis, ces.</i>

Zdziwiło może niejednego, że jeden klawisz, służy do uderzenia rozmaitych tonów. Słuchający bowiem słyszy je zawsze jednoznacznie, a dopiero związek z poprzednim lub następnym tonem wyjaśni jego znaczenie. Strój właściwy naszym instrumentom klawiszowym jest kompromisowo-temperowany. Temperatura wyrównuje różnice między tonami, które co do wysokości blisko sobie leżą. Tony *his* i *deses*, które blisko leżą tonowi *c* zostały z nim zrównane. Przez to powstała możliwość umiejscowienia ich na jednym klawiszu. Ta możliwość zamiany tonów co do brzmienia jednakowych, lecz co do nazwy różnych nazywa się **zamianą enharmoniczną**.

Między omówionymi tonami możemy stwier-

dzić rozmaite odstępny. Już między tonami zasadniczymi są odległości dwojakiego rodzaju. Między *c* i *d* lub *d* i *e* leży jeszcze jeden pośredni stopień systemu, podczas gdy *e* i *f*, *b* i *c* wprost sąsiadują. Odległość między *c* i *d* nazywamy **całym tonem**, między *b* i *c* **półtonem**. Półtony są zawsze **tonami prowadzącymi**, a mianowicie *b* prowadzi w górę na *c*, *c* zaś prowadzi w dół na *b*.

Dla tonów pochodnych obowiązują te same odległości: *cis* i *dis*, *ges* i *as* są całymi tonami, *cisis* i *dis*, *ais* i *b* półtonami. Obok tych zwykłych zwanych również **djatonicznymi** półtonami i całymi tonami, rozróżniamy jeszcze **chromatyczne** półtony i całe tony. Chromatyczne tony są to takie, których nazwy pochodzą od jednego tego samego tonu zasadniczego: *c* i *cis*, *d* i *des*, *gis* i *ges* i t. d. *C* i *cis* lub *a* i *as* są to półtony chromatyczne, *c* i *cisis* lub *a* i *asas*, *cis* i *ces* lub *as* i *ais* to całe tony chromatyczne, *ces* i *cisis*, *ceses* i *cis*, *ais* i *asas*, *as* i *aisis* to chromatyczne półtony.

Wraz z nauką nazw tonów powinno się uprawiać **ćwiczenia słuchowe**. Bez wątpienia każdy słuch muzykalny da się przez ciągłe ćwiczenie wykształcić. Przez t. zw. dyktat muzyczny budzi się uczucie dla wysokości tonów i różnic w wysokości (interwały), uprawia się w zapamiętaniu następstw tonów, zarówno pod względem melodyjnym jak i rytmicznym.

(Ciąg dalszy nastąpi).